

En 268 hektar sjældnen svamp

Tekst og foto: Inge Spliid Bech

HØJMOSER ER BLANDT DE MEST TRUEDE NATURTYPER, OG GENNEM DE SENESTE ÅR ER DER DERFOR ARBEJDET MED STORE GENOPRETNINGSPROJEKTER FLERE STEDER I DANMARK, BLANDT ANDET I NORDJYLLAND.

”S e, her står et par stykker.” Marianne Lindhardt bøjer sig ned, og skubber forsigtigt lidt græs og mos til side, og der titter én af de arter frem, som er kendetegnende for højmosen; soldug. Det lyder jo ikke mindre end idyllisk, men hvis man er et insekt, kan mødet med den blive fatalt. Soldug er nemlig en kødædende plante. Den er ganske lille, og det kræver et trænet øje at spotte den på den store højmosesflade, det måtte denne Vækst-udsendte erkende, da hun forsøgte at finde den på egen hånd. Men for biolog ved Jammerbugt Kommune, Marianne Lindhardt, er det barnemad. Hun kender efterhånden området ud og ind, og soldug er et godt eksempel på, at naturen her trives – planten vokser netop i næringsfattige, åbne moser, og det er igen blevet tilfældet for Aaby Mose. Hvis vi går bare et par år tilbage, var den tilgroet i birk mange steder, og vandet sivede lige så stille ud af den. Ikke gode forhold, hvis højmosen skal bevares, og det er netop en vigtig naturtype, da der knytter sig ganske sjældne arter til den.

Vi står midt i Store Vildmose, der er resterne af en stor højmose mellem Aabybro, Pandrup og Brønderslev i Vendsyssel. Førhen var det en 6.000 hektar rund og ret ufremkommelig højmose, men fra 1920 blev dele af arealet omlagt til enge, tørvegravning og landbrug. Staten opkøbte på et tidspunkt området til tuberkulosefrit kvæg, og nu er kendt for Vildmose-kartofler – og resterne af den sjældne højmose. Vi besøger altså Aaby Mose, der oprindeligt var kanten af den gamle mose, men som i dag er et selvstændigt stykke værdifuld højmose, der er blevet naturgenoprettet.

Aaby Mose er et Natura 2000-område, hvilket betyder, at Jammerbugt Kommune har pligt til at opretholde og pleje naturen her, og i 2014 blev kommunen en del af en ansøgning til et landsdækkende LIFE-projekt (LIFE-programmet yder støtte til projekter, der bidrager til at gennemføre EU's miljø- og klimapolitik, red.). Genopretningen gennemføres i 2015-2021 i et samarbejde mellem en lang række kommuner – blandt andet Tønder Kommune, som er hovedansøger, Naturstyrelsen og Miljøstyrelsen.

”Det er spændende at arbejde sammen på tværs af kommuner og forskellige projekter, og vi har også mulighed for at erfaringsudveksle med andre EU-lande. Selvom de ikke har højmoser lige som denne, så kan man sagtens blive inspireret,” fortæller Marianne Lindhardt.

Hun begyndte på projektet i 2013, og i den tid har hun iagttaget, hvordan mosen har udviklet sig – nogle steder i en ret kritisk retning.

”En højmose er som en stor svamp, men hvis man ikke passer på den, kan den miste evnen til at holde på vandet. Det var, hvad der var ved at ske her, og det var ikke en god udvikling for den sjældne naturtype. Derfor var det helt afgørende at komme med i LIFE-projektet og lave nogle tiltag for at bremse den udvikling,” fortæller hun.

De største og mest afgørende indgreb var at etablere en ikke mindre end 3,3 km lang dæmning indeholdende en plastmembran på den ene side af mosen – der hvor vandet især løb ud. Aage V. Jensens Naturfond erhvervede i begyndelsen af projektfasen en del af jorden, der ligger op ad højmosen, hvilket betød, at dæmningen ikke skulle bygges inde på moseområdet.

”Det var en kæmpe gevinst for projektet, at fonden erhvervede jorden uden for højmosen. Ellers havde vi været nødsaget til

at tage 3,3 km gange 10 meter ind på området for at etablere dæmningen der, og det havde været en relativ stor del af de 268 hektar, mosen er – ikke mindst set i lyset af, hvor værdifuld naturen her er,” fortæller Marianne Lindhardt.

Den lille kødædende plante, soldug, er et tegn på, at højmosen trives som naturtype.

3,3 KM VITA WRAP

HedeDanmark vandt opgaven med at etablere dæmningen. Ved første øjekast, og i bogstavelig forstand, en lige til-opgave. Der skulle graves et dige, heri indbygges en 2 mm plastmembran. Men ved nærmere eftertanke, er det selvfølgelig mere komplekst end det.

”Du skal forestille dig, at det er en cirka 5 meter bred rulle vita wrap, der skal trækkes lodret i 3,3 kilometer. Nogle steder skulle membranen 3 meter ned i jorden, for ellers ville vandet blot løbe nedenunder diget. Rent teknisk var der én gravemaskine, som holdt plastrullen, mens den anden fyldte jord omkring den. Det er ikke nogen nem øvelse, men det lykkedes. Og pointen ved dette projekt er, at erhverv og naturbevarelse ligger side og side, på den ene side spagnum og den anden side drænet jord, og det skal være en god løsning for begge parter,” fortæller projektleder ved HedeDanmark, Mads Lundhøj.

Arbejdet gik i gang i 2018, projekteret til at stå færdigt i 2020 – men allerede i 2019, cirka et halvt år før deadline, kunne HedeDanmark aflevere et styks dige.

”Vi var begunstiget af en usædvanlig tør periode, så maskinerne havde let ved at køre i området, og samtidig havde vi god erfaring at trække på fra kollegaer, der har arbejdet med lignende projekter andre steder i landet. Vi skulle desuden også fælde store nåletræer på den modsatte side af diget – de store graner suger af det vand, som mosen har brug for – og her kunne skovningsmaskinerne også let komme til. Vejret er jo den helt store joker, når man arbejder i og med naturen, og her var vi rigtig heldige,” fortæller Mads Lundhøj.

Som entreprenør på denne opgave har det handlet om at håndtere en enorm mængde jord, og kompleksiteten og udfordringerne gør det ekstra spændende, men ifølge Mads Lundhøj er der meget mere i det:

”Det er et privilegium at bidrage til at bevare en sjælden naturtype. Det har været en drøm, siden jeg blev færdiguddannet, så det har selvfølgelig gjort opgaven ekstra spændende.” ➤

EN SÆRLIG NATUROPLEVELSE

Når man kører forbi på Damvejen, som løber langs mosen, ser det måske ikke ud af noget særligt for det uopmærksomme øje. Mange drøner også forbi uden at opdage, at den er her – det skete især, da birketræerne havde overtaget udsigten. Men så snart man bevæger sig ind på området, bliver selv en naturovicer lidt benøvet. Man skal ikke ret mange meter ind på mosen, før man fornemmer, at det er et stort og lige som det var for hundrede af år tilbage, dengang blot i endnu større skala, ufremkommeligt naturområde. Sådant et landskab ser måske umiddelbart lidt monotont ud, men der er en masse arter, som har betydning for vores biodiversitet.

Som en del af LIFE-projektet følger Marianne Lindhardt udviklingen på udvalgte målepunkter, som er markeret med gps og et lille rør. Målepunkter, som hun monitorer hen over den kommende tid indtil projektets afslutning i 2021, hvor de har et før og efter-billede af mosens tilstand.

Om højmosen

Højmose er en ganske særlig naturtype, som er blevet meget sjælden, fordi moserne er blevet afvandet og mange steder anvendt til spagnumudvinding. Til højmosen er knyttet nogle ganske særlige plante- og insektarter som for eksempel multebær, rosmarinlyng, kløkkelyng, sphagnum-mosser samt flere arter af de kødædende planter soldug.

Genopretningen af Aaby Mose er et delområde i et samlet projekt kaldet "Raised Bogs in Denmark", hvor Tønder Kommune er hovedansøger. Der er syv partnere i projektet og 10 delprojektområder. Læs mere på raisedbogsindenmark.dk

"Hvis ikke vi havde fået dæmningen, ville kanten på mosen erodere og bevæge sig længere og længere ind i mosen. Det har vi fået bremsset, og fra 2013 til i dag kan jeg se en forskel. De rigtige arter er her. Vi har mere end 10 arter tørvemos herinde, og jeg har også fundet multebær, og det er ekstremt sjældent i Danmark. Derfor er det et helt særligt stykke natur, vi står på," siger hun.

Også langs dæmningen kan man se, at der er gode forhold for mosen. I dag er der vandspejl ved kanten – et godt tegn, for det betyder, at vandet bliver inde i mosen i stedet for at løbe ud på landbrugsjorden, den grænser op til.

"Det ser måske lidt rodet ud med de grene, der ligger i vandet, men det er helt bevidst. Ligesom der ned langs dæmningen er tværgående små dæmninger for at sikre, at vandet ikke bare løber med terrænet. På denne måde holdes det i mindre bassiner og grenene forhindrer uro eller små bølger i vandet, da mosserne gror bedst i roligt vand," fortæller Marianne Lindhardt.

Med jævne mellemrum afholder hun rundvisninger herude, og der er også etableret en parkeringsplads, som giver bedre adgangsforhold. Der er sat informationstavler op ved vejen, og man må også meget gerne besøge mosen på egen hånd.

"Vi har cirka 5.000 besøgende herude om året. Det skaber selvfølgelig slid på mosen, og derfor har lodsejer Aage V. Jensen Naturfond, som vi har et godt samarbejde med, også planer om nogle boardwalks. Man skal altså også holde sig for øje, at man kan risikere pludselig at stå i vand til livet, og selvom man selvfølgelig kan orientere sig mod horisonten, så kan man godt gå vild herinde – det har jeg også prøvet, og det er ret fedt, at det kan lade sig gøre. Man er virkelig langt væk fra civilisationen. En dag sad jeg herinde med en computer, der ikke ville virke, så jeg sad bare og ventede på den opdaterede. Pludselig stod der en kronhjort ved siden af mig – den havde slet ikke set mig. Det var en vild oplevelse," siger Marianne Lindhardt.

Et pris-belønnet sammen-skudsgilde

Tekst og foto: Ange Spliid Bech

TEMPELKROG NORD VED HOLBÆKMOTORVEJEN ER PÅ PAPIRET ET KVÆLSTOFPROJEKT, MEN DET BLEV OGSÅ TIL EN FANTASTISK NATURPERLE, HVOR ALLE PARTER I PROJEKTET HAR BUDT IND.

Det er ikke nemt at få et ord indført i selskab med Eskild Dalsgaard Lund, projektleder ved Lejre Kommune, Rune Hylby, formand for Tuse Ås Ørredsamling og Jesper Kirkegaard, projektleder ved HedeDanmark. Det kapsler meget godt ind, hvorfor projektforløbet med at skabe Tempelkrog Nord har været så godt. Målet var at skabe et vådområde til at lagre kvælstof, men her, lige op og ned ad Holbækmotorvejen, får man også en naturoplevelse i særklasse. Det er sågar blevet belønnet med en landskabspris af Foreningen for Bygnings- og Landskabskultur i Holbæk.

Marianne Lindhardt, biolog ved Jantnerby Kommune, står ved indgangen til den 248 hektar store højmose. På den ene kant er der etableret et 3,3 km langt dige, og når man står på det, kan man tydeligt se, at højmosen ligger højere end landbrugslandet på den anden side. Landmændene i området bakker op om projektet med at bevare mosen – en dag, da et rør var sprunget og vand løb ud på vejen, stillede en nabo stuks med en gravemaskine.